نگاه

ارزیابی اهداف و دستاوردهای نشست «هم‌اندیشی زن و علم» فرصتی مغتنم برای همفکری

گروه علمی: «انجمن ترویج علم ایران»، در راستای کاهش شکاف بین علم و جامعه و ایجاد ارتباط میان زنان دانشگاهی و غیردانشگاهی، کارگروه زن و علم را تشکیل داد این «کارگروه» نیز نخستین نشست خود را با عنوان «هم‌اندیشی علم برای زنان و زنان برای علم» چهارشنبه گذشته (چهارده اسفند) در محل وزارت علوم، تحقیقات و فناوری برگزار کرد. در این نشست که به مناسبت نزدگداشت مقام و منزلت زن برگزار شد، کارشناسان مختلفی از سازمان‌ها و نهادهای علمی و فرهنگی کشور شرکت داشتند. یکی از شرکت‌کنندگان در این نشست، دکتر «مریم اسدی»، دبیر انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران بود که به نمایندگی از این انجمن در این نشست شرکت کرد و بود برای ارزیابی اهداف و دستاوردهای این نشست با او گفت‌وگو کردیم که در ادامه می‌خوانیم.

■ هدف انجمن ترویج علم از برگزاری این هم‌اندیشی چه بود و چرا این مقطع زمانی را برای این هم‌اندیشی انتخاب کرده بود؟

نشست «هم‌اندیشی نقش زنان در علم و علم برای زنان» به بهانه هشتم مارس، مصادف با روز جهانی زن، برگزار شد. این روز، فرصتی برای هم‌اندیشی زنان فعال در حوزه علم و فناوری است. انجمن ترویج علم بعد از برگزاری هفته ترویج علم، به تشکیل کارگروه‌های مختلف مانند کارگروه زن و علم و کارگروه «معلمان مروج علم» اقدام کرد. به‌طوری که نشست «هم‌اندیشی نقش زنان در علم و علم برای زنان» نخستین برنامه کارگروه «زن و علم» بود. که چهارشنبه گذشته (۱۴ اسفند) برگزار شد. ایجاد ارتباط میان بانوان دانشگاهی و غیردانشگاهی، شناسایی تاثیر علم در زندگی اجتماعی و خانوادگی بانوان فعال در عرصه علم نیز از اهداف دیگر این هم‌اندیشی بود.

■ محورهای موردبحث در این هم‌اندیشی چه بود؟

مباحث مطرح‌شده در این هم‌اندیشی، براساس تجربه و تخصص هر سخنران و براساس دو پرسش مطرح‌شده توسط رییس جلسه بود. دکتر «مرتضی براری»، رییس کمیسیون انجمن‌های علمی وزارت علوم به چالش‌های وزارت علوم اشاره کرده و بیان کردند: «با وجود رشد ۱۱درصدی علم در کشور، همواره این پرسش مطرح است که چه میزان از این رشد به تولید فناوری، محصول یا ثروت تبدیل شده است؟ متاسفانه این رشد به‌صورت متناسب به بخش‌های مختلف منتقل نشده است...». ایشان همچنین به تعداد زیاد بانوان دانشگاهی اشاره و اضافه کرد: با وجود تعداد زیاد بانوان دانشگاهی، حضور موثر آنان در تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی کشور کمرنگ است و به همین دلیل وزارت علوم درصدد تقویت و افزایش این حضور است. در همین راستا به بخش بانوان انجمن ترویج علم توجه ویژه‌ای دارند». دکتر «براری» به اهمیت این نشست، انجمن ترویج علم بعد از هفته چهار کارگروه از جمله کارگروه «معلمان مروج علم» و کارگروه «زن و علم» را تشکیل داد. در این زمینه کارگروه‌های دیگری نیز در حال تشکیل هستند که هر کدام اهداف و کارهای خاص خودشان را دارند.

■ چه لزومی دارد که زنان در عرصه‌های تخصصی مانند علم و ترویج علم حضور داشته باشند؟

در عنصر حاضر، نقش علم و فناوری در تمام جنبه‌های زندگی ملموس است و علم شرایط دسترسی جامعه به توسعه پایدار را فراهم می‌کند. نیمی از جمعیت جهان را زنان تشکیل می‌دهند اما واقعیت این است که زنان حضور کمرنگی در عرصه‌های علم و فناوری دارند و نقش آنها در این فرآیند روشن نیست و هرچند انتظار می‌رود علم زمینه‌ساز حضور گسترده زنان در تمامی عرصه‌های مختلف باشد، اما واقعیت این است که حضور زنان در عرصه‌های علم و فناوری کمرنگ است. جامعه دانش‌محور، جامعه‌ای است که در آن علم و فناوری به تمام سطوح اجتماعی اثرگذار باشد و در این جامعه، بازتعریف نقش زنان ضروری است. دانش و فناوری تمام جنبه‌های زندگی زنان را تحت تاثیر قرار داده است. زنان نیمی از جمعیت جهان، نیمی از دانش‌آموزان، نیمی از فارغ‌التحصیلان دانشگاهی و نیمی از مصرف‌کنندگان تولیدات صنعتی را تشکیل می‌دهند اما مشارکت آنها در فرایندهایی که چنین تغییرات شگرفی بر تمام جنبه‌های زندگی آنها می‌گذارد، چندان زیاد نیست. حضور ناکافی زنان در دامنه وسیع دانش باعث افزایش تاثیرپذیری‌های جنسی و پیامدهای اقتصادی و اجتماعی می‌شود و این نکته بدیهی است که مشارکت بیشتر زنان در علوم و فناوری در مجموع به‌نفع جامعه و برای رفع این مشکل لازم است که جامعه‌مدیری اقدامات لازم را در این زمینه مبذول کند.

■ زنان چه نقشی می‌توانند در پیشبرد علم داشته‌باشند و در کنار آن چه نقشی می‌توانند در زمینه ترویج علم بین عامه مردم داشته باشند؟

در حالت کلی دو نقش مستقیم و غیرمستقیم را می‌توان برای زنان در زمینه پیشبرد و ترویج علم در نظر گرفت؛ در نقش مستقیم، زنان در حیطه آموزش بسیار فعال هستند و می‌بینیم زنان بسیاری مسوولیت آموزش را در مدارس و دانشگاه‌ها بر عهده دارند. یعنی به‌طور مستقیم با موضوع علم و آموزش علوم سروکار دارند. در بخش غیرمستقیم نیز زنان فارغ از اینکه شغل و کار رسمی‌شان چه باشد، در موضوع ترویج و آموزش علوم فعال هستند. برای مثال زنانی که در حوزه ترویج علم فعال هستند، بسترهای لازم برای گسترش علم در جامعه را فراهم می‌کنند تا علم وارد متن جامعه شود. ورود زنان به عرصه تولیدات دانش‌محور، عمدتا از طریق مشارکت آنها در فعالیت‌های علمی و دانشگاهی صورت می‌گیرد که دسترسی به این امر مستلزم تحصیل و در نتیجه اشتغال زنان است. درحالی که بالافرض از نردبان علمی آکادمیک سپس می‌شود که آنان به عنوان نیروهای حرفه‌ای مولد علم و دانش خود را نیز نشان دهند. البته در نظر داشته باشید در دوران تحصیل، رفاقت جنسیتی بسیار کم است و زنان عمدتا فارغ از مسوولیت‌های زندگی خانوادگی هستند اما در مرحله بعدی به مرحله اشتغال دانش‌محور، مشارکت زنان با مشکلات بیشتر مواجه است و این امر سبب می‌شود که به مرور از تعداد زنان که در مراحل مختلف تحصیلی و زندگی حرفه‌ای دانش‌محور هستند، کاسته شود.

■ زنان چه توانمندی‌های خاصی دارند که بتوان از این توانمندی‌ها برای ترویج و گسترش علم استفاده کرد؟

توانمندی‌ها و به بیان دیگر نقش زنان در این حوزه را می‌توان به دو نقش محسوس و نامحسوس تقسیم‌بندی کرد. البته مشارکت زنان در حوزه ترویج علم و آموزش علوم را بیشتر می‌توان در بخش نامحسوس توضیح داد. به بیان دیگر تاثیر نامحسوس زنان در این حوزه به‌مراتب بیشتر از تاثیر محسوس آنهاست که این موضوع البته پیامدهای بسیار مثبتی نیز به همراه دارد که جامعه در بلندمدت می‌تواند آنان را مشاهده کند. البته در این زمینه مطرح می‌شود نوع رابطه علم و جامعه است که البته این موضوع قطعا شامل زنان یا فقط مردان نمی‌شود. البته بحث دیگری هم که در این زمینه مطرح می‌شود این است که نوع رابطه را نسبت گروه‌های خاص جامعه (مانند زنان) با علم را باید بر اساس ویژگی‌های هر جامعه‌ای تعریف کرد اگر بخواهیم از این منظر به موضوع علم توجه کنیم باید به نقش و موقعیت زنان بیشتر توجه کرد زیرا موضوع ترویج علم فقط مختص اقشار خاصی از جامعه نیست بلکه موضوعی فراگیر است و از یک طرفه روستایی تا فردی ساکن یک کلانشهر را در بر می‌گیرد، ولی فعالیت در همه این زمینه‌ها نیازمند تحقیق و پژوهش است.

■ به نظر شما ترویج علم نیازمند چه نوع تحقیقاتی است؟

برای آنکه مشخص شود چه نوع سیاستگذاری‌هایی باید برای ترویج علم در عرصه جامعه انجام شود، نیازمند پژوهش‌های بسیاری هستیم. معمولا کشورهای توسعه‌یافته در دوره‌های زمانی مختلف میزان درک عامه مردم از علم و مفاهیم علمی را پایش می‌کنند ولی متاسفانه چنین کاری در کشور ما انجام نمی‌شود. در کشور ما دیدگاه و تصور عامه مردم اقشار یا گروه‌های مختلف اجتماع تا چه حد می‌تواند در این زمینه نقش داشته باشند اما این دیدگاه به این معنی نیست که زنان از توانایی‌های علمی و فناوری برخوردار نیستند و زنان از توانایی‌های فراوانی برخوردارند که می‌تواند دستاوردهای ویژه‌ای داشته باشند. البته طبق نظر برخی کارشناسان، زنان در عرصه‌هایی مانند توجه علم، بیشتر فعالیت می‌کنند چون دغدغه بیشتری در این زمینه دارند.

■ زنان چه نقشی می‌توانند در ترویج علم یا کشاندن علم به بخش‌های مختلف اجتماع داشته‌باشند؟

بحث ترویج علم و نوع رابطه علم و دانشگاه با جامعه بحث مفصل و دامنه‌داری است که خاص کشور ما هم نیست. موضوع ترویج علم، موضوعی جهانی است که همه کشورهای جهان (چه توسعه‌یافته و چه در حال رشد)، به این موضوع توجه می‌کنند که چگونه می‌توان بین جامعه و محیط دانشگاه (به‌عنوان یک نهاد)، ارتباطی برقرار کرد. البته برقراری چنین ارتباطی به‌موزگی‌ای از جامعه (از جامعه سطح رشد آن‌ان و میزان نهادینه‌شدن علم در آن جامعه) بستگی دارد. یکی از مهم‌ترین موضوعاتی که در همه سمینارهای مربوط به موضوع علم مطرح می‌شود، موضوع آموزش علوم و جنسیت است. این موضوع در کشورهای پیشرفته بحث بسیار مهمی است. یکی از پرسش‌هایی که در این زمینه مطرح می‌شود این است که نوع رابطه را نسبت گروه‌های خاص جامعه (مانند زنان) با علم را باید بر اساس ویژگی‌های هر جامعه‌ای تعریف کرد اگر بخواهیم از این منظر به موضوع علم توجه کنیم باید به نقش و موقعیت زنان بیشتر توجه کرد زیرا موضوع ترویج علم فقط مختص اقشار خاصی از جامعه نیست بلکه موضوعی فراگیر است از یک طرفه روستایی تا فردی ساکن یک کلانشهر را در بر می‌گیرد، ولی فعالیت در همه این زمینه‌ها نیازمند تحقیق و پژوهش است.

■ طبق گفته‌های شما علم ماهیتی غیرجنسیتی دارد. با این‌همه آیا امکان دارد گروه‌های خاص مانند زنان نقش ویژه‌ای در پیشبرد علم داشته باشند؟

علم به‌صورت مجموعه‌ای از تلاش‌های انسان برای درک و شناخت جهان تعریف می‌شود. دقت کنید که در این تعریف، از انسان صحبت می‌شود و نه از زن یا مرد! البته همیشه این بحث نیز مطرح است که آیا علم به نوعی آموزش اعتماد به نفس است و می‌تواند حس اعتماد یک جامعه نسبت به زنان را افزایش دهد. توجه فرهنگ نیز از دیگر اثرات حضور زنان در عرصه آموزش و ترویج است. اصولا یکی از نتایج مثبت حضور زنان، ترویج باورهای فرهنگی و فرهنگسازی و الگوی اعتماد به نفس زنان است. البته همه کشورها در این زمینه فرق هستند اما هر کدام به شکل و به روش خاص خود برای دستیابی به این اهداف تلاش می‌کنند. برای مثال برخی از کشورها به روش تبعیض مثبت و به نفع زنان در این راه گام می‌برند. البته هر کدام از این راهکارها که انتخاب کنیم، هدف اصلی باید این باشد که به توانمندی‌های زنان در اجتماع به نوعی آموزش اعتماد به نفس است و می‌تواند حس اعتماد یک جامعه نسبت به زنان را افزایش دهد. توجه فرهنگ نیز از دیگر اثرات حضور زنان در عرصه آموزش و ترویج است. اصولا یکی از نتایج مثبت حضور زنان، ترویج باورهای فرهنگی و فرهنگسازی و الگوی اعتماد به نفس زنان است. البته همه کشورها برای دستیابی به این اهداف تلاش می‌کنند. برای مثال برخی از کشورها به روش تبعیض مثبت و به نفع زنان در این راه گام می‌برند. البته هر کدام از این راهکارها را که انتخاب کنیم، هدف اصلی باید این باشد که به توانمندی‌های

گروه علم: دکتر «منصور وصالی» در دانشگاه صنعتی شریف، فیزیک خوانده و هم‌اکنون استادیار گروه فیزیک دانشگاه تربیت و دبیر دانشگاه شهیدرجایی است. او در کنار فعالیت در زمینه تخصصی خود، به موضوع ترویج علم نیز بسیار علاقمند است و علاوه بر فعالیت در این حوزه، فعالیت رسانه‌های علمی ایران را نیز رصد می‌کند و در این زمینه صاحبنظر هست. به مناسبت برگزاری نشست «هم‌اندیشی نقش زنان در علم و علم برای زنان» با او گفت‌وگو کردیم تا از نظرات ارزشی درباره دشواری‌های بهره‌مندی همه اقشار اجتماع از دستاوردهای علم مطلع شویم.

■ چندی پیش نشستی با عنوان نقش زنان در علم و علم برای زنان، برگزار شد. نظر شما درباره موضوع این نشست چیست؟

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های این علم این است که علم موضوعی فراجنسیتی است، با این‌همه توانمندی‌ها و امکانات و علاقه‌مندی‌های گسلی که در این حوزه فعالیت می‌کنند، ممکن است تحت‌تاثیر جنسیت واقع شود. واقعیت‌های تاریخی بسیاری وجود دارد که البته منحصر به کشور ما هم نیست، برای مثال تا چند دهه پیش در بسیاری از دانشگاه‌های معتبر جهان امکان فعالیت‌های علمی برای زنان فراهم نبود. به‌عنوان مثال دیگر، خود من دانشجوی کارشناسی‌ارشد دانشیم که همسرش به او اجازه نداد به فعالیت‌های علمی‌اش ادامه دهد و از دانشگاه‌ها و دانشگاه‌های خود استفاده کند. پس علم به‌عنوان یک مقوله جامعه‌شناختی و دانشگاه به‌عنوان یک پدیده اجتماعی را می‌توان از ابعاد مختلف از جمله جنسیتی بررسی کرد اما باید در نظر داشت اینگونه نیست که زن به‌دلیل زن‌بودنش یا مرد به‌دلیل مردبودن می‌تواند تولیدات و دستاوردهای علمی خاصی داشته باشد که برای گروه دیگر ممکن نباشد.

■ طبق گفته‌های شما علم ماهیتی غیرجنسیتی دارد. با این‌همه آیا امکان دارد گروه‌های خاص مانند زنان نقش ویژه‌ای در پیشبرد علم داشته باشند؟

بنابراین بهتر است مجموعه‌ای از تلاش‌های انسان برای درک و شناخت جهان صورت می‌گیرد. دقت کنید که در این تعریف، از انسان صحبت می‌شود و نه از زن یا مرد! البته همیشه این بحث نیز مطرح است که آیا علم به‌عنوان یک پدیده اجتماعی، تحت‌تاثیر جنسیت است یا خیر. صاحبنظران به این نتیجه رسیده‌اند که علم و تحقیق در حوزه علم و فناوری، تحت‌تاثیر جنسیت نیست. البته در این زمینه نیز دکتر آرزو فرهنگ استاد دانشگاه تربیت مدرس، به موضوع ترویج علم و فناوری در حوزه زنان اشاره کرد و بود که به همین دلیل نیز هم‌اکنون ریاست انجمن ترویج علم ایران را برعهده دارد. وی علاوه بر این سمت، در مرکز تحقیقات سیاست‌های علمی کشور، مدیر گروه ترویج علم و در انجمن مطالعات ایرانی و مطالعات زنان، دبیر انجمن است و در حوزه زنان و همچنین ترویج علم مقالات بسیاری منتشر کرده است. به مناسبت برگزاری این نشست گفت‌وگویی را با وی ترتیب دادیم تا هم با دیدگاه‌های شخصی وی پیرامون توانمندی‌های فراموش و انکارشده زنان و هم با برنامه‌های آینده انجمن ترویج علم برای بهره‌گیری از این توانایی‌ها آشنا شویم.

■ با توجه به اینکه علم پدیده‌ای فراجنسیتی است، موضوع نشست شما «نقش زنان در علم و علم برای زنان» بود. لطفا در مورد مباحث مطرح‌شده در این نشست توضیح دهید.

همان‌طور که خودتان هم می‌دانید علم پدیده‌ای جهانی و بدون مرز است و موضوعاتی مانند نژاد یا جنسیت عامل اصلی و تعیین‌کننده در آن نیست اما با این‌همه بین آنچه که می‌بینیم و آنچه که باید باشد، تفاوت بسیار زیادی وجود دارد. برای مثال زمانی که آمار و ارقام را بررسی و وضعیت کنونی جامعه را ملاحظه می‌کنیم، به‌موضوع درعین‌بلیم موفقیت و برخورداری زنان از امکانات حتی امکانات علمی و آموزشی، با مردان برابر نیست. البته این موضوع خاص کشور ما نیست و در همه جای جهان، زنان در بحث‌های علمی در کنار مردان و همرده مردان نیستند یعنی از موفقیت برابر برخوردار نیستند و به تعبیری می‌توان گفت زنان همیشه و همچنان در حاشیه قرار دارند این در حالی است که اگر ما به آموزه‌های دینی خود نیز توجه کنیم، درعین‌بلیم دین ما می‌فرماید رگهواره تا گور دانش بجوی اما در این زمینه اصلا موضوع‌های جنسیتی را مطرح نکرده است. به بیان دیگر، مخاطب دستورهای دین برای فراگیری علم انسان است نه زن یا مرد! این همه در جوامع مختلف نقش زنان در برخی از حوزه‌های علمی در حاشیه قرار دارد. با توجه به همه این موارد بود که ما موضوع نشست خود را به زنان و علم اختصاص دادیم زیرا بر این باوریم که علم هم می‌تواند باعث توانمندسازی زنان و هم موجب اعتمادبه‌نفس زنان شود و کمک کند که زنان بتوانند به جایگاه شایسته خود در اجتماع دست یابند. یعنی به باور ما می‌توان به وسیله علم از نابرابری‌ها کاست و آنها را به جایگاه شایسته خود نزدیک‌تر کرد؛ به‌موزه اگر زنان ایرانی نشان دادند که از ظرفیت‌های بسیار بالایی در همه رشته‌ها و زمینه‌ها برخوردارند اما در این بین دستاوردهایشان در حوزه‌های علمی چشمگیرتر از بقیه مواردبود موفقیت است. البته بد آوری می‌کنم این هم‌اندیشی علمی چشمگیرتر از بقیه مواردبود موفقیت است. البته بد آوری می‌کنم این هم‌اندیشی نشست و به همین دلیل وزارت علوم درصدد تقویت و افزایش این حضور است. در همین راستا به بخش بانوان انجمن ترویج علم توجه ویژه‌ای دارند». دکتر «براری» به اهمیت این نشست، انجمن ترویج علم بعد از هفته چهار کارگروه از جمله کارگروه «معلمان مروج علم» و کارگروه «زن و علم» را تشکیل داد. در این زمینه کارگروه‌های دیگری نیز در حال تشکیل هستند که هر کدام اهداف و کارهای خاص خودشان را دارند.

■ چه لزومی دارد که زنان در عرصه‌های تخصصی مانند علم و ترویج علم حضور داشته‌باشند؟

در عصر حاضر، نقش علم و فناوری در تمام جنبه‌های زندگی ملموس است و علم شرایط دسترسی جامعه به توسعه پایدار را فراهم می‌کند. نیمی از جمعیت جهان را زنان تشکیل می‌دهند اما واقعیت این است که زنان حضور کمرنگی در عرصه‌های علم و فناوری دارند و نقش آنها در این فرآیند روشن نیست و هرچند انتظار می‌رود علم زمینه‌ساز حضور گسترده زنان در تمامی عرصه‌های مختلف باشد، اما واقعیت این است که حضور زنان در عرصه‌های علم و فناوری کمرنگ است. جامعه دانش‌محور، جامعه‌ای است که در آن علم و فناوری به تمام سطوح اجتماعی اثرگذار باشد و در این جامعه، بازتعریف نقش زنان ضروری است. دانش و فناوری تمام جنبه‌های زندگی زنان را تحت تاثیر قرار داده است. زنان نیمی از جمعیت جهان، نیمی از دانش‌آموزان، نیمی از فارغ‌التحصیلان دانشگاهی و نیمی از مصرف‌کنندگان تولیدات صنعتی را تشکیل می‌دهند اما مشارکت آنها در فرایندهایی که چنین تغییرات شگرفی بر تمام جنبه‌های زندگی آنها می‌گذارد، چندان زیاد نیست. حضور ناکافی زنان در دامنه وسیع دانش باعث افزایش تاثیرپذیری‌های جنسی و پیامدهای اقتصادی و اجتماعی می‌شود و این نکته بدیهی است که مشارکت بیشتر زنان در علوم و فناوری در مجموع به‌نفع جامعه و برای رفع این مشکل لازم است که جامعه‌مدیری اقدامات لازم را در این زمینه مبذول کند.

■ زنان چه نقشی می‌توانند در پیشبرد علم داشته‌باشند و در کنار آن چه نقشی می‌توانند در زمینه ترویج علم بین عامه مردم داشته باشند؟

در حالت کلی دو نقش مستقیم و غیرمستقیم را می‌توان برای زنان در زمینه پیشبرد و ترویج علم در نظر گرفت؛ در نقش مستقیم، زنان در حیطه آموزش بسیار فعال هستند و می‌بینیم زنان بسیاری مسوولیت آموزش را در مدارس و دانشگاه‌ها بر عهده دارند. یعنی به‌طور مستقیم با موضوع علم و آموزش علوم سروکار دارند. در بخش غیرمستقیم نیز زنان فارغ از اینکه شغل و کار رسمی‌شان چه باشد، در موضوع ترویج و آموزش علوم فعال هستند. برای مثال زنانی که در حوزه ترویج علم فعال هستند، بسترهای لازم برای گسترش علم در جامعه را فراهم می‌کنند تا علم وارد متن جامعه شود. ورود زنان به عرصه تولیدات دانش‌محور، عمدتا از طریق مشارکت آنها در فعالیت‌های علمی و دانشگاهی صورت می‌گیرد که دسترسی به این امر مستلزم تحصیل و در نتیجه اشتغال زنان است. درحالی که بالافرض از نردبان علمی آکادمیک سپس می‌شود که آنان به عنوان نیروهای حرفه‌ای مولد علم و دانش خود را نیز نشان دهند. البته در نظر داشته باشید در دوران تحصیل، رفاقت جنسیتی بسیار کم است و زنان عمدتا فارغ از مسوولیت‌های زندگی خانوادگی هستند اما در مرحله بعدی به مرحله اشتغال دانش‌محور، مشارکت زنان با مشکلات بیشتر مواجه است و این امر سبب می‌شود که به مرور از تعداد زنان که در مراحل مختلف تحصیلی و زندگی حرفه‌ای دانش‌محور هستند، کاسته شود.

■ زنان چه توانمندی‌های خاصی دارند که بتوان از این توانمندی‌ها برای ترویج و گسترش علم استفاده کرد؟

توانمندی‌ها و به بیان دیگر نقش زنان در این حوزه را می‌توان به دو نقش محسوس و نامحسوس تقسیم‌بندی کرد. البته مشارکت زنان در حوزه ترویج علم و آموزش علوم را بیشتر می‌توان در بخش نامحسوس توضیح داد. به بیان دیگر تاثیر نامحسوس زنان در این حوزه به‌مراتب بیشتر از تاثیر محسوس آنهاست که این موضوع البته پیامدهای بسیار مثبتی نیز به همراه دارد که جامعه در بلندمدت می‌تواند آنان را مشاهده کند. البته در این زمینه مطرح می‌شود نوع رابطه علم و جامعه است که البته این موضوع فقط شامل زنان یا فقط مردان نمی‌شود. البته بحث دیگری هم که در این زمینه مطرح می‌شود این است که نوع رابطه را نسبت گروه‌های خاص جامعه (مانند زنان) با علم را باید بر اساس ویژگی‌های هر جامعه‌ای تعریف کرد اگر بخواهیم از این منظر به موضوع علم توجه کنیم باید به نقش و موقعیت زنان بیشتر توجه کرد زیرا موضوع ترویج علم فقط مختص اقشار خاصی از جامعه نیست بلکه موضوعی فراگیر است از یک طرفه روستایی تا فردی ساکن یک کلانشهر را در بر می‌گیرد، ولی فعالیت در همه این زمینه‌ها نیازمند تحقیق و پژوهش است.

■ به نظر شما ترویج علم نیازمند چه نوع تحقیقاتی است؟

برای آنکه مشخص شود چه نوع سیاستگذاری‌هایی باید برای ترویج علم در عرصه جامعه انجام شود، نیازمند پژوهش‌های بسیاری هستیم. معمولا کشورهای توسعه‌یافته در دوره‌های زمانی مختلف میزان درک عامه مردم از علم و مفاهیم علمی را پایش می‌کنند ولی متاسفانه چنین کاری در کشور ما انجام نمی‌شود. در کشور ما دیدگاه و تصور عامه مردم

رودررو

درباره مبانی عمومی نشست‌های علمی
پتانسیل‌های فراموش‌شده نهادهای اجتماعی

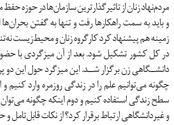

مهدی زارع

چهارشنبه گذشته (چهارده اسفند)، انجمن ترویج علم ایران، اولین نشست «هم‌اندیشی نقش زنان در علم و عمل برای زنان» را در محل وزارت علوم برگزار کرد. نگارنده نیز به بخشی از این نشست حاضر بود. نکته‌های زیر در مورد این نشست و موضوع آن از دید نگارنده قابل ذکر است:

۱- به باور نگارنده، اینکه بر نقش گروه خاصی از جامعه برای ترویج علم تاکید شد و مورد آن نشست و بحث ویژه برگزار شود، حرکت خوب و مناسبی است (به‌ویژه با توجه به اینکه زنان، پتانسیل خوبی در نهادهای اجتماعی، خبره‌ها و آموزش‌وپرورش دارند و همچنین که در خلوده زنان، در همه عرصه‌ها نقش بسیار مهمی بر عهده دارد. از طرف دیگر، دولت در بخش سیاستگذاری و بسترسازی برای حضور موثرتر زنان در عرصه‌های علمی به بیان بهتر نقش دولت نقشی بسیار حساس و حیاتی است و دولت باید حضور زنان در همه بخش‌های اجتماع از جمله بخش‌های علمی و آموزشی را تسهیل کند. به بیان دیگر دولت می‌تواند با به جایگاه‌های مطلوب را تسهیل کند. در نتیجه وقتی که آگاهی زنان بالاتر می‌رود، شکاف‌های جنسیتی و طبقاتی کمتر و در درازمدت، جامعه با مشکلات کمتری روبه‌رو می‌شود. دولت برای دستیابی به این اهداف می‌تواند، راهکارهای گوناگونی را در پیش گیرد که از جمله آنها می‌توان به تقویت نهادها و سازمان‌های غیردولتی ویژه زنان و تقویت شبکه‌های علمی و غیرعلمی ویژه زنان اشاره کرد. برقراری ارتباط بین زنان دانشگاهی و زنان غیرعلمی، بسیار چشمگیر و غیرقابل انکار است. ما نیز به دنبال این هستیم که با تعامل سازنده با رسانه‌ها، فرصت‌های نازهای پدید آوریم و با استفاده بهینه از این فرصت‌ها، ترویج علم در جامعه را با انرژی و روحیه مضاعف ادامه دهیم. متاسفانه وضعیت ترویج علم در جایگاه شایسته و بایسته خود نیست با این‌همه امیدواریم با تلاش‌هایی که صورت می‌گیرد این وضعیت در سال‌های آینده، بهتر و بهتر شود. همان‌گونه که گفتیم بین تولید علم و بهره‌مردی بهینه از علم و ارتقای جامعه شکاف‌های زیادی وجود دارد و هیچ چیزی بهتر از علم و ترویج علم نمی‌تواند این شکاف‌ها را بر کند.

■ شما در صحبت‌هایتان از فعال‌های آنی خود گفتید. آرمان و ایده‌آل‌تان برای ترویج علم چیست و چه چشم‌اندازی را برای خودتان ترسیم کرده‌اید؟

ترویج علم از این لحاظ با بسیاری از حوزه‌های دیگر اجتماع تفاوت بنیادی دارد. برای مثال در حوزه اقتصاد و کشاورزی می‌توان گفت: تلاش می‌کنیم تا در سال آینده به چند درصد برسیم؟ تا تولیدات خود را تا این مقدار افزایش دهیم اما هیچ حد و مرزی را نمی‌توان برای ترویج علم در نظر گرفت و برای آن سقف تعیین کرد اما امیدواریم در سال‌های آینده دست‌کم ترویج علم به صورت یک فرهنگ درآید یعنی همگان ضرورت و لزوم آن را درک کنند. فرهنگی که منجر به تغییر رفتار شود به این معنا که ما آثار این نوع بینش و دیدگاه را در رفتار و کردار مردم، مسوولان و کلا همه ارکان اجتماع مشاهده کنیم. در این حالت تفکر علمی در بین همه مردم رواج پیدا می‌کند. البته خودمان اذعان می‌کنیم که این موارد بسیار آرمانی و ایده‌آلی است و برای دستیابی به این آرمان‌ها و ایده‌آل‌ها نیازمند کمک همه سازمان‌ها و نهادهای دولتی و غیردولتی و به‌ویژه مردم عادی هستیم. همانطور که می‌دانید ایده‌آل‌های ما در این حوزه کیفی است نه کمی. یعنی نمی‌توان آن را با عدد و رقم بیان کرد و همین موضوع کیفی‌بودن فعالیت‌های ترویج علم نیز کار ما را کمی دشوارتر می‌کند. با این همه به کمک‌های مردم بسیار خوشبین هستیم ما منتظر حضور و کمک همه مردم به‌ویژه صاحبنظران و رسانه‌ها هستیم تا هم برای ترسیم چشم‌اندازها و ایده‌آل‌ها و هم برای دستیابی به این آرمان‌ها به ما کمک کنند.

■ وسخن آخر؟

سخن پایانی که می‌خواهم برای شما بگویم این است که همه کسانی که دغدغه اعتلا و سربلندی کشور را دارند اعلام می‌کنم یکی از موثرترین راه‌ها برای بلندآوازه‌کردن نام کشور و افزایش در مسیر پیشرفت ترویج علم است و اگر کسی خواهان اعتلای نام کشورش است، باید در این زمینه گام بردارد.

دشواری‌های کشاندن علم به عرصه اجتماع در گفت‌وگو با «منصور وصالی»

ترویج علم کاری تخصصی است، درست مثل خود علم

عکس: ایسنا

منتقل می‌شود و نسل بعدی جامعه نیز انسان‌های موفقی خواهند بود چراکه زیر نظر مادران آگاه پرورش یافته‌اند. پس منافع این آگاهی‌بخشی‌ها در درجه اول متوجه خانواده است اما در درازمدت همه جامعه از آن بهره‌مند می‌شود. پس اگر حضور زنان در جامعه اولویت داشته باشد، منافع حاصل از این حضور سریع‌تر به کل جامعه سرایت می‌کند.

■ دولت برای تقویت حضور زنان چه نقشی می‌تواند داشته باشد؟ به بیان بهتر شما چه انتظاراتی از دولت دارید تا حضور زنان در اجتماع را تسهیل کند؟

در هر صورت، دولت در همه عرصه‌ها نقش بسیار مهمی بر عهده دارد. از جمله نقش دولت در بخش سیاستگذاری و بسترسازی برای حضور موثرتر زنان در عرصه‌های علمی به بیان بهتر نقش دولت نقشی بسیار حساس و حیاتی است و دولت باید حضور زنان در همه بخش‌های اجتماع از جمله بخش‌های علمی و آموزشی را تسهیل کند. به بیان دیگر دولت می‌تواند با به جایگاه‌های رویکردهای گوناگون مانند وضع قوانین متفاوت، دستیابی زنان به جایگاه‌های مطلوب را تسهیل کند. در نتیجه وقتی که آگاهی زنان بالاتر می‌رود، شکاف‌های جنسیتی و طبقاتی کمتر و در درازمدت، جامعه با مشکلات کمتری روبه‌رو می‌شود. دولت برای دستیابی به این اهداف می‌تواند، راهکارهای گوناگونی را در پیش گیرد که از جمله آنها می‌توان به تقویت نهادها و سازمان‌های غیردولتی ویژه زنان و تقویت شبکه‌های علمی و غیرعلمی ویژه زنان اشاره کرد. برقراری ارتباط بین زنان دانشگاهی و غیرعلمی ویژه زنان، بسیار چشمگیر و غیرقابل انکار است. البته برنامه‌های بسیار دیگری را نیز در دست داریم که هم کدام از فرآیند اجرا در مراحل مختلف قرار دارند (از طرح موضوع تا مرحله اجرا) ولیکن هدف همه اینها این است که لزوم گسترش شرایط علم‌برای همگان را به ارکان جامعه گوشزد کنیم. البته برای تحقق این اهداف و انجام فعالیت‌های موثر در این زمینه نیز رسانه‌ها نقش بسیار بزرگی دارند. نقشی که رسانه‌ها در گسترش و همگانی‌شدن علم در جامعه دارند، بسیار چشمگیر و غیرقابل انکار است. ما نیز به دنبال این هستیم که با تعامل سازنده با رسانه‌ها، فرصت‌های نازهای پدید آوریم و با استفاده بهینه از این فرصت‌ها، ترویج علم در جامعه را با انرژی و روحیه مضاعف ادامه دهیم. متاسفانه وضعیت ترویج علم در جایگاه شایسته و بایسته خود نیست با این‌همه امیدواریم با تلاش‌هایی که صورت می‌گیرد این وضعیت در سال‌های آینده، بهتر و بهتر شود. همان‌گونه که گفتیم بین تولید علم و بهره‌مردی بهینه از علم و ارتقای جامعه شکاف‌های زیادی وجود دارد و هیچ چیزی بهتر از علم و ترویج علم نمی‌تواند این شکاف‌ها را بر کند.

■ شما در صحبت‌هایتان از فعال‌های آنی خود گفتید. آرمان و ایده‌آل‌تان برای ترویج علم چیست و چه چشم‌اندازی را برای خودتان ترسیم کرده‌اید؟

ترویج علم از این لحاظ با بسیاری از حوزه‌های دیگر اجتماع تفاوت بنیادی دارد. برای مثال در حوزه اقتصاد و کشاورزی می‌توان گفت: تلاش می‌کنیم تا در سال آینده به چند درصد برسیم؟ تا تولیدات خود را تا این مقدار افزایش دهیم اما هیچ حد و مرزی را نمی‌توان برای ترویج علم در نظر گرفت و برای آن سقف تعیین کرد اما امیدواریم در سال‌های آینده دست‌کم ترویج علم به صورت یک فرهنگ درآید یعنی همگان ضرورت و لزوم آن را درک کنند. فرهنگی که منجر به تغییر رفتار شود به این معنا که ما آثار این نوع بینش و دیدگاه را در رفتار و کردار مردم، مسوولان و کلا همه ارکان اجتماع مشاهده کنیم. در این حالت تفکر علمی در بین همه مردم رواج پیدا می‌کند. البته خودمان اذعان می‌کنیم که این موارد بسیار آرمانی و ایده‌آلی است و برای دستیابی به این آرمان‌ها و ایده‌آل‌ها نیازمند کمک همه سازمان‌ها و نهادهای دولتی و غیردولتی و به‌ویژه مردم عادی هستیم. همانطور که می‌دانید ایده‌آل‌های ما در این حوزه کیفی است نه کمی. یعنی نمی‌توان آن را با عدد و رقم بیان کرد و همین موضوع کیفی‌بودن فعالیت‌های ترویج علم نیز کار ما را کمی دشوارتر می‌کند. با این همه به کمک‌های مردم بسیار خوشبین هستیم ما منتظر حضور و کمک همه مردم به‌ویژه صاحبنظران و رسانه‌ها هستیم تا هم برای ترسیم چشم‌اندازها و ایده‌آل‌ها و هم برای دستیابی به این آرمان‌ها به ما کمک کنند.

■ سخن آخر؟

سخن پایانی که می‌خواهم برای شما بگویم این است که همه کسانی که دغد